ئیلنور چڤیك

سەرنوسەری تورکیش دیلی‌نیوز

ئامادەکردنی/مەجید سالّح

★ئێستا کە کوردستان دەبینی هەست دەکەیت کورد موعجیزەی خوڵقاندووە

***زیاتر لە 15ساڵە شەڕدەکەم ئەو برایەتیەی کورد و تورك بکەم بە دیفاکتۆ**

ئیلنو چڤیك یەکێکە لە ڕۆژنامەنوسە بەناوبانگەکانی تورکیا ، لەم ڕۆژانەدا بە سەردان هاتبوە کوردستان بە هەلمان زانی وئەم دیدارەمان لە گەڵیدا سازدا.

★ ە ەرب رێت باس تڕ از نە از خۆ ا لەسەر وردستا بۆ ب ەێت؟

-دوازدە ساڵە هاتوچۆی کوردستان دەکەم، یەکەمجارکە هاتم پێشکەوتنی وام نەدی، چونکە تازە لەدەستی سەدام رزگاری ببوو، بەڵام هێشتا ئێرە لەچاو ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی سەدام حسێن خۆشتربوو، ئەودەم ناوچە رزگارکراوەکان لەبەر کەمی داهات نەدەتوانرا ئاوەدانبکرێتەوە، بەڵام ئێستا کە کوردستان دەبینی هەست دەکەیت کورد موعجیزەی خوڵقاندووە. هۆکاری ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە کورد لەو ماوەیەدا ئازادبوو، مرۆڤی ئازاد دەتوانێت کاری گەورە بکات. ئەم حاڵەتەی کوردستان لەسەرەتای دامەزراندنی وڵاتی ئیسرائیل دەچێت، لەو دەمەدا گەلی ئیسرائیل بۆ دامەزراندنی حکومەتی خۆیان توانیان موعجیزە دروست بکەن، بەرای من ئەو ئازادییە وای لە کوردکرد لێرە توانایەکی مەزن بخاتە گەڕ بۆ پێشکەوتنی وڵات. ئێمە دەزانین تاکو مانگی نیسانی 2003 لەبەر مانەوەی سەدام لەسەر دەسەڵات ترس و دڵەراوکێیەك لە کوردستاندا هەبووە، بەڵام بە ئازادکردنی بەغدا ئەو ترسە رەوییەوە. سەقامگیری و ئارامی باڵی بەسەر کوردستاندا کێشاو دەستی کورد بۆ ئاوەدانکردنەوە کرایەوە. بە پێچەوانەی ناوچەکانی تری عیراق لە کوردستان ئارامییەکی زۆر هەیە، بەیارمەتی وڵاتانی هاوپەیمان، بەتایبەت ئەمریکا هەرێمی کوردستان ئێستا لەحاڵەتی ئاوەدانکردنەوەو پێشکەوتندایە. ئەو ئارامی و ئاشتی و دوورکەوتنەوەیە لەشەڕوشۆڕ وای کردووە دنیا بەچاوێکی ترەوە تەماشای کوردستان بکات.

***پەێو ندی ز وا ورد تور ا چۆ ەڵد سەز ێ ؟**

-کوردو تورکیا برای یەکن، تورکیا پێشتر شەڕی تیرۆری هەبوو، ئێستا برینی تیرۆر سارێژدەبێت و شتەکان وردە وردە بەرەو باشی دەچن، لە هەڵبژاردنەکانی شارەوانی دا پارتی (هادپ) لەشارە کورد نشینەکاندا سەرکەوتوو بوو. ئەوە نیشانەیە بۆ ئەوەی کە مەسەلەکان بەرەو باشی دەچن و ئەو ناهەقیانەی کەبەرامبەر کوردکراوە بەرەو نەمان دەچن. بۆ چوونە ناو یەکێتی ئۆروپا تورکیا دەستی داوەتە ریفۆرم، پێم وایە لەچوار پێنج مانگی ئایندەدا تورکیا هەنگاوی گەورەتر هەڵدێنێ و لەیەکێتی ئۆروپا نزیکتر دەبێتەوە، بەوەرگیرانی تورکیا لەویەکێتیەدا، کوردی تورکیا دەبێتە هاوڵاتییەکی ئۆروپی. کوردی عیراق و تورکیا کەسی ئێمەن و برای هاوخوێنی ئێمەن کوردو تورك لە زۆر رووەوە لەیەك نزیکن، ئێمە بەو چاوەوە تەماشای کوردی عیراق دەکەین کەکەسی ئێمەن، هەر لەبەر ئەوەیە لە دوانزە ساڵی رابردوودا رێگەمان نەداوە سەدام دەست درێژی بکاتە سەریان، ئەویش لەرێگەی والاکردنی بنکەی ئینچەرلیك بۆ ئەمریکا تاکو کورد بپارێزێ.

زۆر خاڵ هەن کەکوردو تورك لەیەك نزیك دەکاتەوە. لەعیراقدا کورد زیاترلەعەرەب لەئێمەوە نزیکن. لەبەرامبەر باڵادەستی ناسیۆنالیزمی عەرەبی لەعیراق دەبێت کوردو تورك برایەتیەکەیان بەهێز بکەن. ئێمە دەزانین وا بڕیارە لەمانگی کانونی یەکەمی 2005 دا هەڵبژاردن لەعیراق بکرێت. نازانم ئەو هەڵبژاردنە دەکرێت یان نا، ئەوە هێشتا روون نیە. کورد لەعیراق لەو هەڵبژاردنەدا دەبێت بە هۆشیاری مامەڵە بکات، چونکە شیعەکانی عیراق ئێرانیان لەپشتەوەیە، عەربە سوننەیەکانیش وڵاتانی عەرەبی پشتیوانیان لێدەکەن، سروشتیە دەبێت تورکیا پشتیوانی لە کوردەکان بکات. من زیاتر لە پازدەساڵە شەڕدەکەم ئەو برایەتیەی کوردو تورك بکەم بەدیفاکتۆ. ناسیۆنالیزمە تورکەکان دژی ئەو برایەتیەن. لەناو کوردیشدا خەڵکانێك هەن بەو شێوەیە بیردەکەنەوە. بەڵام کاری ئێمە بۆ ئەوەیە ئەو برایەتیە بچەسپێنین، چونکە هەردوولامان لەو برایەتیە قازانج دەکەین.

*چۆ د ڕ انه ائند ی یرا ؟

- بۆ ئایندەی عیراق چەند سیناریۆیەك هەیە. یەکێك لەو ئەگەرانە ئەوەیە حکومەتی هەرێم پەیوەندی لەگەڵ بەغدا باش بێت و هەرێمی کوردستان وەك بەشێك لەعیراق بێت و یەکێتی خاکی عیراق بپارێزرێت. لەم عیراقەدا نە شیعە داوای شتی گەورە دەکات و نەکوردو تورکمان و کلدۆ ئاشوری وەك هاوڵاتی پلە دوو تەماشایان دەکرێت. کورد بۆعیراقێکی دیموکرات و یەکسان خەباتی زۆری کردووە، تەنانەت پاش روخانی سەدامیش دەستی نەبردووە بۆ دامەزراندی دەوڵەتێکی کوردی ، بگرە هەم تاڵەبانی و هەم بارزانی چونە بەغداو هەوڵێکی زۆریاندا بۆ یەکخستنی عیراق. کەچی نەسوننە و نەشیعە ئەو هەنگاوەیان نەنا. عەرەبە سوننەکانی عیراق تەنانەت یاسای کاتی دەوڵەتی عیراقیان پێ قبوڵنەبوو، شیعەکانیش دوودڵبون لەقبولکردنی ئەو یاسایە. ئەگەر عەرەبی شیعە و سوننە ئەو یاساییەیان پێ قبوڵ بێت ئەوا مەسەلەکە ئاسایی دەبێت، بەڵام ئەگەر شیعە بڵێت ئێمە زۆرینەین دەبێت خۆمان حکومڕان بین و لەولاشەوە سوننە عەرەبەکان بڵێن حکومەت هەرلەدەستی ئێمەدا بووە، ئەوکات کێشەکان سەرهەڵدەدەن، لەم حاڵەتەدا عیراق بەرەو پارچە پارچەبوون دەچێت. لەم بارودۆخەدا شیعەکان لەلایەن ئێران و سوننەکانیش لەلایەن وڵاتە عەرەبیەکانەوە دێنە پشتیوانی لێکردن، ئەگەر ئەم حاڵەتە رووبدات کوردان دەکەونە ناو بەرداشی هەردوولایانەوە، لەم سیناریۆیەدا دەبێت کوردو تورکیا خۆیان لێك نزیك بکەنەوە. من پێم وایە باشترین سیناریۆ پاراستنی یەك پارچەیی عیراق و بەدیهاتنی خواستەکانی گەلانی عیراقە، بەڵام ئەگەر ئەوە نەهاتەدی، دەبێت هەر لایەك بکەونە خۆیان و ئایندەی خۆیان دابین بکەن.